List 46. **NOVICE** Tečaj XXV.

# gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gold. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 13. novembra 1867.

## Gospodarske stvari.

### O uravnavanji in gospodarstvu kmetij sploh

#### in nekoliko besed o umnem kmetovanji.

(Dalje.)

Vrstilni kolobar smemo imenovati izvrsten. Gnojena njiva repi hasne; po pesi pride ječmen; ječmen gotovo posebno obrodí po repi, kteri je bilo gnojeno. Detelja tudi dobro v kolobarji stojí; pšenica po detelji tudi dobro plenja; ravno tako raps in pira.

Vidimo toraj, da pri vrstilni setvi se prideluje mnogo rastlin za klajo, toraj živinoreja cvetè. Okopavine dosto v kolobarji nahajamo, torej to priča, da je to gospodarstvo zdatno (intensivno). Da vrstilna setev skrbí zato, da zemlja vedno močna ostane, nam naj še en kolobar priča: 1. pesa, 2. ječmen, v ječmenu detelja, 3. detelja, 4. pšenica, 5. sočivje, 6. rž.

Vidimo vrstenje rastlin takih, ktere globoko, in pa takih, ktere plitvo koreninijo; vidimo dalje, se vrstiti rastline, ktere jako čistijo zemljo, postavimo pesa, sploh korenstvo ktero mora pridno okópano biti, in okopavanje gotovo zemljo čisti raznega plevela.

Detelja za pšenico gotovo tudi zemljo dobro pripravlja za obili pridelek in jej redilne tvarine v zgornji zemlji pušča, ker ona (detelja) globoko korenini, pšenica pa plitvo. Sočivje zemljo v fizikalnem oziru boljša, kajti zemlja postane rahla.

Vidimo toraj iz tega, kako izvrstna je vrstilna setev, kako skrbno je sestavljen kolobar, da ne opeša zemlja v svoji moči.

Prepričan sem do dobrega, da vrstilna setev je izvrstna; prosim vas toraj, dragi rojaki, da na tanko preiskujete ta red, in moja največa želja je in moje največe veselje bi bilo, ako bi slišal, da tudi v naši domovini kmetovalci vrstilno setev pričenjajo bolj ceniti pa pridno in umno kolobariti.

Umni kmetovalec mora pa tudi biti gospodar v obširnejšem pomenu, in če je to, bodo spoznali, da vrstilna setev more veliko več pridelati; ona pa daje zato tudi mnogo dela, ker mnogo korenstva pridelujemo; korenstvo pa moramo pridno okopavati, torej mnogo delavcev potrebujemo; po takem veliko več ljudí lahko živí od istega poljá. Temu najboljša priča je dežela česka, ktera ima mnogo prebivalcev; oni pridno obdelujejo polje; sejejo mnogo kupčijskih rastlin, ktere mnogo dela dajajo pa tudi mnogo dohodka in mnogo okopavine itd. Vrstilna setev je gotovo izdatno obdelovanje zemlje; takošna pa veliko več ljudí živiti more, torej se sme vrstilna setev tudi v narodno-gospodarskem oziru izvrstna imenovati.

Da še dalje dokažem, da je vrstilna setev res hvale vredna tako, kakor jo hvalim, stavim vam pred očí pridelke na enem oralu po raznih poljskih redih:

| Na 1 oralu daje načez preračun | pridelek vaganov rží | klaje | gnoja se pridela |
|---|---|---|---|
| čisto natriletno obdelovanje polja „s travniki“ | 12 vaganov | 17 centov | 37 centov |
| zboljšano natriletno obdelovanje polja „s travniki“ | 17 „ | 25 „ | 70 „ |
| staro gospodarstvo na čredinke „brez travnikov“ | 13 „ | 18 „ | 43 „ |
| zboljšano gospodarstvo na čredinke „brez travnikov“ | 17 „ | 22 „ | 58 „ |
| vrstilna setev „brez travnikov“ | 22 „ | 31 „ | 90 „ |

Zemlja je ravno tista. Iz te primere vidimo toraj, koliko veči dohodek nam daje vrstilna setev.

Naj dalje sestavimo kolobar za kmetijo, ktera hoče vrstilno setev vpeljati in meteljko (nemško deteljo ali lučerno) sejati. Nemška detelja je rastlina, ktera več let ostane na njivi; celó znano je, da prvo leto ne daje tolike košnje kot v 2., 3. letu in tako dalje. Sestavili bomo 11letni kolobar, ker razdeliti moramo polje v več malih kosov, da ne pride preveč detelje in premalo drugih rastlin. S tem, da so kosi manjši, se neugodnost zmanjša, da ne povzame nemška detelja toliko polja. Kolobarili bi toraj tako: 1. okopavina (krompir itd.), 2. jaro žito, nemška detelja, 3., 4., 5. 6., 7. leto nemška detelja, 8. raps, 9. ozimno žito, 10. koruza, 11. žito.

Če je treba, da mnogo pese sejemo, kakor, postavimo, pri mnogih kmetijah, ktere imajo cukrarnice, bi tako kolobarili: 1. pesa,* 2. koruza (kot presna klaja), 3. pšenica, 4. pesa,* 5. jaro žito, 6. koruza, 7. jaro žito.

Pese bi bilo dosto, med 7 deli sta 2 dela za peso. Zdaj nam pa manjka klaje, toraj bomo eno ali dve njivi, blizo domá ležeči, z navadno deteljo ali nemško deteljo obsejali, da dobivamo potrebne klaje za živino. Pri neki kmetiji na Ogerskem, ktera ima cukrarnico, kolobarijo tako: 1. pesa (za sladkor),* 2. koruza (zelena), 3. ozimna pšenica, 4. pesa (za sladkor),* 5. ječmen, 6. pesa za sladkor,* 7. jaro žito, 8., 9., 10. nemška detelja. Vidimo tukaj trikrat peso za sladkor. Pese toraj mnogo pridela omenjena kmetija.

Neugodno je gotovo, da trikrat pesa stojí v kolobaru, ker pesa za sladkor, zemljo posebno izmolze, vendar pridno gnojenje zboljša nekoliko neugodnost po večkratni setvi pese. (Dal. prih.)

## Gospodarske skušnje.

* Kolika naj je gorkota v hlevih naše domače živine. — Prava toplota je živini pol življenja. Ako je v hlevih tako vroče, da se živina po malem zmiraj skor potí, je to živini škodljivo, ker jo slabí, da to po potu zgubiva, kar bi imelo v meso, mast, loj, mleko, volno iti. Ako je pa živini v hlevu premrzlo, se jej po mrazu skrčijo vse žile, in tako zopet zgubí na mesu, masti, loji, mleku, volni. Po takem naj gospodar skrbí za pravo mero toplote, in to mu kaže gorkomér (termometer), to je, tista steklena cevka, ki nam zmiraj po stopinjah kaže visočino gorkote. Zato je dobro, da v hlevu visí gorkomér. Kaj pa še? utegne nam kdo zavrniti. Tudi gorkomer je potreben — mu odgovorimo, in res ga nahajamo v hlevih tacih dežel, kjer je živinoreja na viši stopinji. Molzna in pitavna goveja živina potrebuje največ gorkote, treba jej je 16 do 17 stopinj po R. gorkomeru, volom in jalovi živini zadostuje 14 stopinj; konjem tudi toliko. Tudi prešiči ljubijo gorkoto okoli 14 do 15 stopinj; ovcam v kožuhih je dosti 12 stopinj. *)

* Španjske muhe naredé, da se živina poja. — Živinozdravnik Paulsen je gospodarju, kteremu se krave niso hotle pojati ali so se neredno pojale, zapisal 16 granov v prah zmletih španjskih muh na 1 funt vode, in veleval, da to vodo krava v dveh dnevih malo po malo povžije. Pomagalo jej je. Drug gospodar je namesti v prah zmletih španjskih muh vzel tinkturo (Chantaridentinktur) in kravi malo žlicico (s kakoršno se kava pije) te tinkture popiti dal na poliču sladkega mleka trikrat na dan. Že drugi dan se je začela krava pojati. — Skusiti se zná to, ker res včasih pomaga; al vedeti je treba, da španjske muhe so oster strup, da se mora tedaj ž njimi varno ravnati.

## Ozir po svetu.

### Živinski davki na Angležkem.

Konec marca 1865. leta se je na Angležkem konjski davek plačal: za 240.000 vožnjih in ježnih konj, za 220.080 takih, ki so se za kupčijo porabili, za 128.990 konj za poljedelstvo, za 13.380 konj malih voznikov, za 3553 zdravniških, za 4345 anglikanskih duhovnov, za 565 katoliških duhovnov in neanglikanov. — Število psov, za ktere se je davek plačal, iznašalo je 375.749.

## Podučne stvari.

## Kaj pa je konkordat?

Ni je besede, ki bi bila dandanes tolikrat imenovana kakor je beseda konkordat, ker okoli konkordata se suče zdaj eno najvažnejših vprašanj v našem cesarstvu. Naj tedaj svojim bralcem po „Slov. Gosp.“ bolj na tanko povemo, kaj je konkordat?

Že dolgo časa sem novine o konkordatu govorijo, in tudi slovenske novine morajo to stvar omenjati, da Slovenci izvedó, kaj se po svetu godí. Marsikomu je pa gotovo ta stvar neznana, toraj jo v kratkem razložimo, da bodo Slovenci znali, kaj je konkordat, in potem sami lahko razsojevali, kdo da ima prav: mi, ki se za-nj potegujemo, ali pa tisti nemški in nemškutarski svet, ki zoper konkordat rogovili.

Konkordat je tuja (latinska) beseda, ki po naše pomenja pogodbo, in da ločimo pogodbo od pogodbe, recimo: da je cerkvena pogodba.

Kdo sklepa to pogodbo? Od ene (cerkvene) straní sv. oče papež, kot namestnik in poglavar vesoljne katoliške cerkve; od druge (svetne) straní pa vladar (cesar, kralj) kot namestnik in poglavar cele države. — Cerkev je vidno kraljestvo Božje na zemlji in deluje za večno srečo, s tem pa tudi za časno svojih otrok; država deluje za časno srečo državljanov. Una kakor ta ima svojo posebno oblast, in tudi pomočke, s kterimi dosega svoj namen: cerkev ima Božjo oblast in pa duhovske pomočke; država ima svetno oblast in tudi svetne pomočke. Vsaka dela tedaj na svojem mestu; toraj cerkev nima državi v posvetnih rečeh zapovedovati, pa tudi država ne sme cerkve motiti v njenih opravilih. Dokler vlada spoštuje cerkvene pravice in se njene postave vjemajo s postavami Božjimi, je tudi ljuba edinost med državo in cerkvijo. Če si pa vlada prisvojuje preveč pravic, ter cerkev ovira, da ne more po svojih postavah delati, nastane žalosten stan, da se marsikaj godí, kar ni po Božji volji in vernikom v veliko dušno škodo. — In glejte taka je bila v našem cesarstvu pred 1855. letom.

Le nekaj naj omenimo. Noben škof ni smel poslati pastirskega lista po svoji škofii, predno ga ni posvetna gosposka prebrala in pristrigla, kakor je hotela. Ako je škof imel s papežem kaj govoriti, je to šlo le po posvetni gosposki, in če je papež imel kaj naznaniti katoliškim vernikom, se je to le goditi smelo, ako je posvetna gosposka to naznanilo pregledala in odobrila; dostikrat se je pa naravnost prepovedalo razglasiti besedo najvišega pastirja. — Za učitelje krščanskega nauka v gimnazijah in viših šolah, kakor tudi v bogoslovskih šolah je imela le posvetna oblast pravico imenovati može, ki so jej bili všeč in škofi so morali molčati. — Marsiktera nepostavnost je bila v zakonskih zadevah, ki jih je večidel v rokah imela posvetna gosposka, kakor tudi cerkveno premoženje, tako, da cerkev ni o njem nič ukazati imela. — Tako daleč je bila vlada prejšnjih let segla v pravice cerkvene, da se brez dovoljenja posvetne gosposke ni smela nobena pobožna družba vpeljati, ne poseben cerkveni shod obhajati, da, še postava je bila, koliko sveč se smé pri sv. maši prižgati!

Tako ni moglo in ni smelo dalje biti, in presvitli cesar je spoznal, da je treba najpoprej cerkvi železje odvzeti, v ktero je bila poprejšnjo dôbo vkovana, potem še le se more svobodno gibati. Tako se je tedaj l. 1855. s sv. očetom cerkvena pogodba (konkordat) sklenila, v kterej je cesar Bogu in cerkvi dal, kar je Božjega, pa je tudi sv. oče cesarju rad privolil veliko pravic, kterih je katolišk vladar vreden.

V tej pogodbi stojí tedaj na eni strani cesar v imenu svoje vlade, zakaj le vlada je cerkvi pravice je mala, a ne ljudstvo katoliško; na drugi strani je pa papež, vidni poglavar sv. cerkve in vsi avstrijski katoličani, kteri so zadobili pravice, ki jim po Božji volji grejo.

## Slovstvene stvari.

### Slovensko slovstvo.

* *Palček.* Koledar za prestopno leto 1868. Na svitlo dal A. Praprotnik. V Ljubljani natisnil in založil Milic.

*) Naj bi po tem sl. vredništvo „Slov. Gosp.“ v 29. listu popravilo dopisnikovo pomoto, ker stvar je važna, ako kdo po gorkoméru ravna gorkoto v hlevih. Vred.

V prav ličnem oblačilcu se je zopet letos prikazal mični „Palček“; mala stvarca sicer, pa obilo obložena s kratkočasno in podučno tvarino. Priporočamo tedaj „P.“ vsacemu toliko bolj, ker ga zmiraj lahko pri sebi nosi pa še komaj čuti, da ga pri sebi ima. Sv. Miklavž naj ga prinese tudi našim rodoljubnim gospodičinam.

---

## Izvéstja ali programe
### nekterih slovénskih in hrvaških gimnasij, pa memogredé nekaj slovniških opazek.

Spisal prof. Žepič.

(Konec.)

Dostavljam še, morebiti s tem kterega rodoljuba spodbodem, da to reč bolj na tanko preišče, da tudi nektere končnice ali obrazila menjajo časih naglas v deblu, ako ne prestopi na končnico ali obrazilo, na pr. ar: móka-môkar, žlíca, žlîčar, kopíto, kopîtar, síto, sîtar, lésa, lêsar, skléda, sklêdar i. t. d. — ski: junák, junâški, némec, nêmški, Tržìč, tržîški itd. — ji: kráva, krâvji, kòza, kózji, òvca, óvčji, pès, pásji itd. — je: lîst, lístje, gròzd, grózdje, smréka, smrêčje, bréza, brêzje itd. — jak: žlíca, žlîčnjak, skléda, sklêdnjak, kúra, kûrnjak, kráva, krâvjak; — ec: brät, brâtec, hlèb, hlêbec, kôs, kósec, zvôn, zvònec, krûh, krûšec itd.; — ek: klobúk, klobûček, stríc, strîček itd. — Tudi bi bilo vredno preiskati, kteri naglasi debla skačejo v izpeljanih besedah na obrazila ali suffikse in kteri ne, in kdáj? Na pr. dâr, podarím, darûjem, jêz, jezím (vodo na râke), grâd, gradím, škóda, škódujem, svět, svétujem, vesêl, veselím se, zelën-èna-o, zelením se, délo, dêlam, dél, delím, bél, bélim, mlâd, pomladím, stréla, strelím, rêd, redím, móker, móčim, ròka, poročím, vâl, valím, môž, možím, žèna, žênim, dèbel-éla, debelím, skök, skóčim, drevä, drevím, svêt (starosl. = lux) posvétim, svêt-svéta-o, posvetím, hûd, razhudím, jéza, jezím, lâs, lasâm, bôben, bôbnam, krîv, krivím, trd, trdim, grd, grdím, temèn, temním itd. — Da se v staroslovenščini držim zlasti Fr. Miklosichevih dél in Schleicherjevih, ní mi treba napominjati. K koncu še tukaj izražujem kratko željo, da bi slovénski pisci marljivo prebrali vsák sáj jedenkrat izvrstno delo Navratilovo: „Das Zeitwort im Slavischen.“

Še nekaj o pisavi lastnih imén krajev in mést. Poslušajmo najpred, kaj o tem velí „Oesterreichische Wochenschrift, Beilage zur k. Wiener Zeitung, Jahrgang 1863. Zweiter Band“ str. 406, časopis, ki gotovo ni pretéran v svojih zahtévih ali kak „Ultra-Blatt“: „Ausser diesen wissenschaftlichen Anforderungen kommen noch mancherlei andere Fragen in Betracht (govor je o kartografiji). So z. B. die Schreibweise der Namen. Wie zahlreich sind die Varianten in unserem Vaterlande! Man vergleiche einmal die Namen der Städte, Flüsse, Berge u. s. w. von Böhmen, Ungarn, Galizien, Siebenbürgen, Croatien u. s. w. auf den verschiedenen Karten; der gleiche Ort ist auf verschiedenen Karten kaum zu erkennen. Man versuche es nicht, sich dadurch zu rechtfertigen, indem man sagt, „im Deutschen wird es ausgesprochen, und man weiss nicht genau, wie es der Czeche, Slovake, Magyare, Slovene schreibt.“ — Die Aussprache entscheidet nichts; — man schreibe einmal in einem deutschen Atlas z. B. Bordoh (Bordeaux), Grinitsch (Greenwich), Loar (Loire), Tacho (Tajo), Seudersee (Zuydersee) u. dgl.; wird man nicht in England, Frankreich u. s. w. mit vollem Rechte dagegen protestiren? Was dem Einen billig, das ist dem Anderen recht. So gut der Engländer, Franzose, Spanier auf richtige Schreibung seiner Eigennamen dringt, so gut hat der Oesterreicher (sei er nun Slave, Magyare oder Deutscher) das Recht und die Pflicht, diese zu fordern und gegen die willkührliche Schreibung zu protestiren u. s. w.“ Če bi pa Francoz, Angleš, Nemec in drugi že protestoval, ko bi mu se lastno ime pisalo le z napačnim pravopisom, koliko bolj moramo Slovenci protestovati, kterim se imena mest, trgov, vasí ne samo nápak pišejo, ampak zraven tudi tako popačujejo, da jih ni več mogoče poznati: Lees = Lescè, Veldes = Blèd, Safniz = Žábnica, Assling = Jeseníce, Kronau = Kranjska-gora, Flödnig = Smlédnik, Oberlaibach = Vrhnjika, Kaier = Kòvor (Kovòrja), Fessnitz = Bésnica, Seebach = Zapóge (iz Zapóg), Pölland = Poljane, Steinbüchel = Kamna-gorica, Aich = Dób, Feichting = Bitno, Siegersdorf = Žíganja-vas, Laufen = Ljubno, Weissach = Visóko, Treffen = Trébno, Feistriz = Bistrica, Görjach itd., da ne govorím o: Dupplach, Zirklach, Selzach itd. Čas bi užé bil, da jedenkrat izginejo té spake mestnih imén iz naših kancelij, krstnih knjig, program itd., — spáke imen sem djal, ki jih na kmetih, zlasti če imajo pomeniti kako vas, a ne trg ali mesto, nihče ne razumé. Visočani gotovo ne vedó, da so kancelije ime njihove vasí popačile v Weissach! — In zahtevati pravo pisavo imen krajev, to niso morda le muhe kakih ultra-Slovéncev, ampak to ima tudi praktično važnost za popotnike, posebno pa za siromake soldate, ki morajo hoditi po eksekucijah. Iz gotovega vira vém, da je vojak tri dní hodil po eksekucijah v kranjskem okraju, in bil bi lehko gotov v 4 urah; imena vasí bila so pisana vse narobe v kancelijskem pravo- ali krivopisu, nektera strašno popačena, nektera pa še celó na nemški prestavljena. Siromak je popraševal kmete za to in óno vas, pa mu nihče ni za njo vedel. In tako je délal strašne ovinke, namesti da bi bil hodil zmirom iz bližnje v bližnjo vas, dokler ne bi bil vséh obhodil. Razun kakega duhovnika ali šolnika ní mu skorej noben človek vedel za nobedno vas povedati, kje da je. In kar biva na Gorenskem, biva gotovo tudi po drugih slovenskih okrajih. Zato proč tandem aliquando s temi srednje-véčnimi spakami! Pišimo imena naših mést (sáj manjih), trgov in vasí tudi v nemških spisih, kartah itd. po slovenski. Ne-Slovenci, če jih hočejo prav čitati, naj se pa učijo. Toliko o pisavi imen krajev. Kar se pa tiče prijimkov ljudí, bilo bi želeti, kar so uže večkrat „Novice“ pisale, da se piše vsak prijimek v pravopisu tistega jezika, iz kterega je, nemški prijimki po nemški, francozki po francozki, slovanski po slovanski, magjarski po magjarski itd.; drugači je pri prijimkih, ki ní lehko določiti, v kteri jezik spadajo, tukaj je veča svoboda dopuščena v pisavi; na pr. Škorjanec (ne Skorjanz), Kranjec (ne Kreunz), Gorišek (ne Gorischek), Valenčak (ne Wallentschak), Kraljič (ne Kreulitsch), Pevec (ne Pevetz), Kalčič (ne Kautschitsch), Vodopivec (ne Vodopiuz), Knez (ne Knes), Kos (ne Koss), Šetinec (ne Schetinz), in drugi (v programi celjski), Remec (ne Remic), Jakl ali Jakel (ne Jakelj) (v programi kranjski), Bohinjec (ne Vohinc ali Wochintz), Videc (ne Vidic), Premrl (ne Premru; gen. Premrla), Wachsel (ne Vaksel) (v programi novomeški), Kiss (a ne Kiš, ime magj.), Sághy (a ne Šaghy, magj.), Schlintner (ne Šlintner), Rauschel ali Rauschl (ne Raušel) (v progr. varašdinski), Schönwald (ne Šenvald) (v progr. karlovški), Schlosser (ne Šlosser), Schmidt (ne Šmidt), Zajec (ne Seitz), Schiffer (ne Šiffer), Wendler (ne Vendler), Wimmer (ne Vimer?), Weber (ne Veber) (v progr. zagrebški). Dajmo tedaj tudi v pisanju prijimkov ljudskih vsakemu svoje, ter pišimo slovenski Bučar (ne Wutscher), Bračko (ne

Wratschko), nemški Wachter (ne Vahter), Bleiweis (ne Plajbes), magjarski Szalay (ne Salaj), Nagy (ne Noč) itd.

V Varaždinu 25. avgusta 1867.

---

# Zabavno berílo.

## Originali iz domačega življenja.

Druga vrsta.

### I. Slovenski Nikodem.

Spisal dr. V. Zarnik.

(Dalje.)

Največi šunder je pa bil v krčmi „pri debelem botru“ v torek in v petek zvečer, to je, pred tržnimi dnevi, ker tù so prišli slavni in učeni možje iz Sostrega, Bésnice, Štange in iz vseh druzih vasí, ki so na meji Rokavarije. Vsi so sedli, kar je bilo najbliže mogoče okolo Boštjana, ker so kakor žejni jeleni mrzlo vodo njegovo politično modrost požirali. Ko je enkrat Boštjan prvi natis klobas pod streho spravil in jih s tremi požerki Ipavca dobro namočil, prižgal si je lulo, kajti smodek ni mogel špogati s 315 gold. na leto z vsemi literarnimi zaslužki in soldaškimi pismi vred. Ni dolgo, kar je bila na tak predtržni večer miza okoli Boštjana tako natlačena, da so se možje kar s komolci pèhali, še sopsti niso upali, ko jim je Boštjan pravil o Garibaldu in o „Sokolu“, o Napoleonu in o dunajskem poslancu Schindlerju, posebno pa o rusovskem cesarju, ki ima Peslajnarje, in o ljubljanskih „Gutheilarjih.“ Ko je bil v najbolj navdušenem razlaganju, oglasi se pri peči Množnikov Gašper, ki je bil tam doli od sv. Antona Rebra iz Dobrépolj domá, z nepopisno potegnenim in modrim glasom: Vajste kaj, gaspud Boštjan, tam doli v našem kraji je pa nekaj slišati, da spet Türk vun sili, Türk! Vseh očí so se mahoma k peči obrnile, kjer je türška politika svoj sedež imela. Boštjan se zakrohotá in pravi: Vajste kaj, Gašper, Vi ne govorite vsega napak. Zdaj se je spolnilo prerakvanje svete Šembilje, da bodo türške müle Rajno pile, ker je popotoval zdaj sam türški cesar tam najkod okuli Rajne. Če se je res svete Šembilje prerakvanje spolnilo, — dostavi Telebanov Urban iz Trebelévega — potlej bo pa gotovu kmalu türškega cesarstva konec! Vi ste jo pa vgenili, Urban, takistu je, pa ne drugači! Telebanov, že 69 let stari Urban, ki je bil poprej med najbolj molčečimi, ker je bil necoj prvikrat pri „debelem botru“, dobil je spet nekaj korajže in stavi na Boštjana, kakor na „debelobotrenega“ Beusta to-le interpelacijo ali vprašanje: Vi gospod Boštjan, ste tako učen mož, — jaz pa pridem, kakor rajnki rudniški *) fajmošter, vsacih enajst let enkrat iz Trebelevega v Ljubljano; — pri nas na Trebelevem ne beremo tako časnikov, niti nemških, niti „Novic“, samo pri mežnarji se pratika nahaja, kjer časih pogledamo, kdaj toča kaže, da vemo copernicam zvoniti, — zatorej še dandenašnji ne vem, kaj pomeni prav za prav beseda „nemškutar?“ Slišal sem jo že 1848. leta, ker je pri nas neki študent iz dunajskih šol svojega psička tako klical; zdaj sem spet čul pri zadnjih volitvah, da nam hočejo same nemškutarje po vsej sili vriniti, ali rekli so nam „gospodje“, da naj se jih varujemo bolj, nego peklenskega satana, — kaj je le vendar to? ali je nemškutarija kakošna nevarna nemška bolezen ali kali? Povejte in razložite mi to, gospod Boštjan, da se bom vedel ravnati, če spet čez 11 let enkrat v Ljubljano pridem, kjer, kakor se tudi na Trebelevem čuje, je tù precej te pošasti.

*) Rudnik je vas na dolenski cesti, eno uro hodá od Ljubljane. Pis.

Spet ste jo zadeli, Urban — odgovorí „debeloboterni“ državni kancelár — bolezen je nemškutarija, huda bolezen, ki se dá težko s korenino izruvati in ozdraviti, pa vendar nima s pravimi Nemci, ali pa celó z nemškim narodom nič opraviti. — Boštjan si spet lulo nabaše in reče: Ker vi, Urban, le vsacih 11 let enkrat v Ljubljano pridete, hočem vam pa to stvar na tanko razjasniti, tako, da jo lehko tudi domá vašemu prvemu učenjaku mežnarju razbistrite. Vse je vtihnilo in največo pozornost v Boštjana vprlo, Kórčaha se je odzad na Urbanov stol naslonila; Vošpeta je pa k Množniku k peči sedla, da ne bi nobene Boštjanove besede izgubila. Gospod Nebodigatreba si še z eno čašo črnega grlo ogladi in jame tako-le razkladati:

Vidite, ljubi moji, vsaka dežela ima svoje lastne hude bolezni, tako, postavim, ima Amerika rumeno mrzlico, Nemčija šentvidsk ples, Angleška spleen, Poljska kito, jutrova dežela kugo, Slovenija ima pa nemškutarijo. Ta zadnja bolezen pa, ki pri nas, in to le po mestih in trgih razsaja, izvira iz same copernije; vi, Urban, kakor prava čista, nepokvarjena trebelevska kri, dobro veste, kaj so copernice ali čarobnice. Takih strašnih pošasti vam je več, ki neusmiljeno vès naš narod sovražijo in črtijo, — kar v prah in pepel bi nas rade zdrobile, pa še nimajo, hvala bodi Bogu, te čarobne moči. Štiri take poglavitne copernice imamo, ki dan na dan najgršo in najbolj smrdečo žonto v strašnih kotlih kuhajo, da bi jo po našem narodu razlivale. Na Dunaji ste dve, imenujete se „Preši“, mati in hči, v Gradcu je „Tagespošta“, v Trstu pa „Triesterica“. Imajo, se vé, svoje ponočno posvetovanje in svoje copernske plese in na konci vseh svojih satanskih ceremonij se zmenijo, ktera bode šla ta in ta dan v zrak, da potlej na strašni metli ali na dolzem loparji v slovensko deželo prijezdi. V prejšnjih časih so se najrajše zbirale v Tržiči pod Ljubeljem, v tako imenovani Cimbrii, pozneje v Višnjigori in na Krškem, zdaj v najnovejših časih imajo pa svoj veliki koncilijum ali klek na Vrhniki nad Ljubljano. To se lahko precej vidi pri vseh prilikah, najbolj pa pri volitvah, kteri kraj je ravno v tem trenutku od teh peklensko nam sovražnih starih babúr zacopran. Se vé, kakor sem rekel, te so le štiri glavne kolovodje, druzih malih copernic, ki se za temi štirimi poganjajo in za njimi spenjajo, je pa brezštevilno veliko, v vsakem kotičku se ktera nahaja, kakor postavimo: „Labušnica“, „Klagenfurtarica“, „Volksfreund“ itd. Te bi tudi neznano rade po metlah okoli lezljale ali pa se v nečkàh po zraku vozile, pa le poskušajo do vrha dimnika priti; — če se včasih ktera na zrak spravi, precej na tla pade, ker je že vsaka od soparice iz kotla in od te strašne višave, v ktero se je hotela vzdigniti, popolnoma omamljena. Od štirih poglavitnih, poprej imenovanih, pa vsaki teden saj enkrat ena na velikanski metli prijezdi nad ktero si bodi slovensko mesto, najrajši nad Ljubljano, in vsiplje, kar je le moč gnojnico, blato in garje na slovenski narod. Ljubi moj Urban — nadaljuje Boštjan — to veste iz ribniških pravljic, da so bile Ribničana zadnje tri sladke besede, potlej je pa umrl: med, cüker pa tržaške fige. Vidite, tako tisti, ki so reveži zacoprani in na nemškutarii boléhajo, držé, akoravno so čisti pravi Slovenci kakor mi, gnojnico za med, blato za cüker, garje pa za tržaške fige. Mi drugi, kteri smo hvala Bogu zdravi, to vse na tanko v naravi previdimo, mi se temu precej na stran ognemo, ako bi imelo kaj na nas pasti.

Množnikov Gašper je kar z glavo zmajeval, ko je vse to slišal, nehoté sname klobuk z glave, da pogleda, ako mu že ni ktera „Preša“ cent blata na štulo spustila. Ko vidi, da je štula taka, kakor je bila poprej,

vpraša Gašper: kaj pa je vendar vzrok te hude bolezni?

To vam je ravno tako, kakor s pasjo steklino, kje da pravi vzrok tičí, tega ne more nihče sduhtati; nekteri mislijo, da se nemškutarjem taka mrena nad očmí napravi, da vse drugače vidijo in da imajo okus, goltanec in želodec popolnoma po copernicah pokvarjen, da s takim veseljem toliko gnojnice in blata požirajo in prebavljajo; drugi spet mislijo, da so ravnodílci, Nemec pravi „Plattfüsse"; nam drugim, ki imamo svoje noge po pravi naravi z obokom, pa da toliko pomaga kot stolček narejen iz enajsterega lesa samega moškega imena, kakor vam je to dobro znano, Urban, za sveti večer o polnoči, da ako se človek sredi maše na-nj postavi, vse copernice spozná, ker se mu strašno pačijo in jezike kažejo. Tretji spet mislijo, da je pravo gnjezdo nemškutarije v možganih, ki vodené, Nemec bi rekel, — Vošpeta, vi, ki nemški razumete, zapamtite si: die akuteste Form der Gehirnerweichung. Med temi tremi nazori se mi zdi zadnji najbolj verjeten, pameten in delom in nasledkom nemškutarije primeren.

Pa se dá ta strašna bolezen — vpraša Urban, kterega že ni bilo enajst let v Ljubljani in kterega je vsa ta stvar temveč nepopisno zanimala — kterikrat še ozdraviti, ali je kakošno zdravilo proti njej? — To vam je, ljubi Urban — reče Boštjan — kakor s pasjo steklino in z gadjim pikom; pravega leka, ki bi naravnost delal in pomagal, ni nobenega; in tudi mislim, da še ne bode tako kmalu znajden, če še toliko uganek odzad v pratiko postavijo; najbolj človeku dobra narava pomaga in čas, če človek v nemškutarii ne umrje, ga časih čez leta in leta sama pusti, bolj miren postane, vsaj toliko ozdraví, da ne razsaja več. Znamenja so vam od početka pri tej bolezni taka, kakor pri pasji steklini. Kakor pri steklini, če človek vodo ali kaj sicer mokrega zagleda, tudi pri nemškutarii se kar trese, oči mu gorijo, strupene pene cedí, ako kaj modrobelordečega zagleda, kar popadal bi, slovenske časopise in knjige bi vse v peč znosil; če mu pa „naprej zastava slave" zapoješ ali zaigraš, ga pa najbolj iz vseh naravnih vezi spraviš, takrat vam kar od besnosti tuli in rjove. Tako vam poznam moža iz Ljutomera, ki se je v Ljubljani naselil in se prav po domače Jazbec piše. Ta mož je še mlad, ima jih nekaj čez 30 let in je bil pred nekimi leti tako zacopran, da je o stari „Preši" materi zmirom v fantazijah blodil tako, držal jo je namreč za lepšo nego vse svetnice v nebesih, da so ga vsi ljudje po Ljubljani imenovali: Jazbec s „Prešo." Pisal se je Jatzbetz in trdil je pri vsakej priliki, da je njegovo ime ali bajuvarsko, alemansko, westfalsko ali saj brandenburško, — da je pravo domače hribovsko, ki popolnoma po Trebelevem ali po Grintovci diší, tega ne bi bil nikdar dopustil, rajši bi se bil precej tako stepel, da bi bil mrtev na mestu obležal.

(Dalje prihodnjič.)

---

## Dopisi.

**V Londonu** 5. nov. — „Remember, remember, the fifth of November!" (to je po naše, „spominjaj se 5. novembra!") Ta klic čuje se danes po vseh ulicah, in tujec, ki bi prvikrat iz kontinenta na Angležko prišel, mislil bi, da je tù danes pust (karneval). Povsodi na ulicah srečujejo ga trume našemljenih beračonov (proletarcev), kakor jih vidiš pustne dni, in posebno pustni torek po italijanskih in tudi tacih naših mestih, kjer se nahajajo italijanski običaji. Guy Fawkes vozi in nosi se danes v vseh mogočih šemah po mestu, kajti obhaja se po navadi njegova spomenica, in to 262letna, ktera se sicer vsako leto povsodi na Angležkem praznuje, letos pa vendar zato še več povoda ima zarad dogodeb v Rimu in Italii. Ker mnogim Novičnim bralcem lahko da ni znano, kaj je Guy Fawkes, toraj naj jim tukaj stvar malo razjasnim. Bilo je 1605. leta, da so se angležki katoliki proti protestantiškemu kralju Jakobu I. in njegovemu parlamentu (državnemu zboru) zarotili; iz neke kleti blizo zbornice napravili so podzemeljskih votlin ali min in napolnili je sè strelnim prahom (smodnikom), da bi tako ob kraljevem nagovoru v obeh zbornicah zbrane zbornike s palačo vred v zrak posmodili. Med zarotniki bil je Guy Fawkes (izgovarjaj: Gaj Foks), ki se je odločil smodnik ob določenem času zanetiti in se „ad majorem Dei gloriam" zraven unih v razvaline pokopati. Naklep ta se je vendar izvedel ob pravem času, in Guy Fawkes našel kručeti pri smodniku, ki je potem prisiljen celo zaroto razodel. Ta dogodba praznuje se vsako leto po vsem Angleškem z vsakojakimi norčijami in se ve da se katoličanom marsikaka burka uganja; celó sv. očeta papeža danes ne pozabi brezbožna drhal; vozi se okoli in na oslih jaše z obilim spremstvom! Vrh vsega tega pa se strelja po ulicah celi dan in posebno na večer tako, da bi lahko kak neveden tujec, ki je o Feniancih mnogo čital, mislil, da so oni sopet se povzdignili. — Pa res, feniansko strašilo še ni minulo; dogodujejo se še vedno umori, policija izvohuje neprestano novih zarotnikov, in sodniji za Feniance v Manchester-u in Dublin-u imate dosti opravila. Kako bi se ta kuga z Angležke odpravila, je pač mnogo teže pomočkov najti kakor zoper „cattle plage" ali govejo kugo, ki je lani in predlanskim toliko živine po Angležkem pobrala. Pa tudi to še ni vse; levu angležkemu to leto vsakojaki mrčes nagaja; letina je bila srednja, pa živež je strašno drag, in delavci nimajo dovolj dela in zaslužka, da bi se preživiti mogli in tako med temi grozna revščina in lakota postaja. Ravno danes v jutro (5. nov.) naznanil je telegram iz Exeter-a, da je ondi blizo 4000 ljudí se spuntalo za živež in tako vlomilo v mesnice in pekarne. Zoper mesarje in peke je nevolja velika, češ, da meso mnogo predrago prodavajo in kruh premajhen pečejo, da je razmerna cena silno krivična itd. Al tak punt ni samo v mestu Exeteru, temuč tudi po drugih mestih je ravno taka, in Bog vedi, kaj še bode, kedar nastopi zima. — Pričetek državnega zbora prestavil se je od 6. dne na 19. t. m. Se ve, da prva razprava njegova bode o novcih za vojsko z divjaki Abisinci. Kar se kontinentnih zadev tiče, Angleže najbolj dogodki v Rimu zanimivajo, se ve, da tu je, izvzemši katoličane angležke, vse zoper papeža; povsodi se pridiguje in moli „for the downfall of Papacy" (da papinstvo mine!) Res prečudni časi so nastopili, blizo taki, za kakoršne je antikrist prerokovan!

**Iz Štajarskega.** — Kako nasprotniki konkordata na vse grlo kličejo policijo na pomoč, da bi duhovnom, ki se, kakor se spodobi, iskreno potegujejo za pravice konkordata, kaže nam pismo okrajnega zastopa v Voitsbergu na Štajarskem do državnega zbora, v kterem zahteva, naj bi ministerstvo pravosodja in bogočastja takim duhovnom krepko stopilo na noge! — Avstrija! kamo te tirajo?!

**Iz Maribora** se „Slov. Gosp." piše od 5. dne t. m., da se je branje (trgatev) na Štajerskem še le komaj pretekli teden celó končalo, ker nekteri so imeli tako polne gorice, kakor že mnogo let ne; sploh je bilo letošnje branje v Štajerski tako obilno, da ljudje morejo zadovoljni biti. Kar se vendar tiče novega vina, je zelo različno; v nekterih krajih je prav dobro, v nekterih pa mnogo slabeje od lanskega, zatoraj se tudi prodava po zelo različni ceni, namreč dobí se štrtinjak (10 veder) po 30 gold., neko pa se tudi plačuje po 60 gold., v Ljuto-

meru pa še tudi draže. Vzrok, da vino letos ni jednake dobrote, je v tem, da v nekterih krajih grozdje ni jednako bilo dozorelo, da je zelo gnjilo in da je nizko ležeče gorice 25. septembra (še prezgoda) zeló mraz požgal. Sliv (češpelj) je pri nas letos bilo malo in zatoraj so se tudi prodavale po nenavadno visoki ceni, to je po 18 do 19 gold. štrtinjak. Jabelk je bilo precej obilno in prodavala so se tudi po prav dobri ceni, to je štrtinjak po 10 do 12 gold. Letos se je pri nas posebno mnogo jabelk nakupilo, napolnili so namreč trgovci, kteri z jabelki tržijo, tukaj 60 šajk z jabelki in je po Dravi odpeljali na Ogersko, v Slavonsko in Srbsko. Če premislimo, da se na vsako šajko lahko nabaše najmanje 60 štrtinjakov in rajtamo štrtinjak samo po 10 gold., je tedaj letos v mariborski okolici se dobilo samo za jabelka 36.000 gold. Na noge tedaj, dragi slovenski gospodarji, sadite marljivo sadno drevje in ga dobro odrejajte; marsiktero leto boste dobili prav lepega denarja za presno in suho sadje, če ga le sušiti hočete, in tudi dobre tolkle vam ne bo manjkalo.

**Iz Črnič.** — V nedeljo 17. dne t. m. bomo pri nas slovesno odprli čitalnico. Vabimo toraj uljudno častite rodoljube okolice naše, naj se udeležijo v obilnem številu naše slovesnosti. Odbor čitalničin.

**Iz senožeške fare** 1. nov. *(Žalostna letina.)* — „Novice“ nam v svojem listu št. 43. letošnjo letino v obče hvalijo; žalibog je pri nas vse drugače! Stari ljudje ne pametijo slabejše letine nego je bila letos tukaj, razun sená. Al to prav nič čudno ni. Slana nam je čez noč od 24. na 25. maja vse ozimno in tudi jaro žito, krompir in fižol tako poparila, da so rženi klasi le poredkoma kaj rodili; čeravno pšenice, ječmena in ovsa ni tako vničila, se je vendar tudi tega žita komaj na pol kakor navadno pridelalo. Krompir in fižol sta se bila čisto posušila; pozneje sta sicer nove mladike iz korenik pognala, al krompir je v rašči zaostal, da smo ga prav malo in drobnega pridelali; z fižolom je bila ravno taka. Vrh vse te nezgode nam je suša avgusta meseca ajdo in repo, ki ste izprva prav lepo kazale, zadržala, pa vendar se je oboje po gorkem septembrovem dežji zopet nekoliko opomoglo, posebno ajda, dokler je ni zatiralka naša „burja“ ravno ko je bil čas žetve otresla tako, da se je z njiv, ki bolj v zavetji ležijo, komaj slabo seme, z onih njiv pa, ki po zbrisih ležijo, le slaba ajdovica (slama) pridelala. Senó, slama, deloma tudi živina, se je pa večidel za zastale fronke in druge potrebščine poprodala; senó in slamo so ljudje skor večidel tudi še rastečo prodali. Po vsem tem smo tedaj prav ob nič, tako, da niti v hlevu niti nad hlevom, v hramih in v skrinjah ni nikodar nič! To je žalosten, al žalibog resničen naš stan. Kdor ne bi tem vrsticam verjel, naj pride sam, da se prepriča; v svesti smo si, da mu ne bo dobro pri srcu délo videti toliko revščino. Če pomislimo, da je že več kot dognano, da tukajšnji najbolji kmet pri najboljši letini more sebe in svoje komaj 6 mesecev borno preživiti, kaj tedaj bo? Zima je pred durmi, naj pomaga kdor koli more! Če je bilo kedaj pomoči treba, je to sedanji žalostni čas treba; kdor v silni potrebi tudi nekoliko pomaga, vendar dokaj pomaga.

**Iz Zagorja v litiškem okraji.** — Za župana v Zagorji je namesti prejšnjega gosp. Antona Klembas-a izvoljen zdaj posestnik in usnjar gosp. Anton Dornik.

**Iz Ljubljane.** *(Iz seje deželnega odbora 8. t. m.)* C. k. ministerstvo pravosodja je osnovo c. kr. nadsodnije graške, po kteri se imajo nove sodnije vpeljati na Kranjskem, poslalo deželnemu odboru, naj tudi on svoje mnenje izreče o tej zadevi. Deželni odbor je to osnovo, po kteri naj bode 30 sodnij, vzel v natanjčni prevdarek, jo v večem delu potrdil, sèm ter tjè pa tudi drugače nasvetoval, sploh pa je c. k. ministerstvu to željo razodel, naj se ustanovijo sodnije tako, da ljudém ni treba dolzih potov delati do sodniških gospósk in da, kolikor je mogoče, so na enem kraji vse gosposke skupaj, da človek, ki od daleč pride, vse lahko v enem kraji opravi. — Druga razprava je bila, da se hiša za uboge in bolehne v Komendi, ktero je nekdaj ustanovil P. P. Glavár, veča zida in prenaredí, da namesti 14 špitalnikov imelo bi jih saj 26 prostora, pa da bi se miloščina več ubogim nekdanje Lanžpreške grajščine delila. Premoženje zapuščine Glavarjeve se je narastlo blizo do 117.000 gold. z obresti do 5600 gold. za leto in dan. To vse se tedaj zdaj dá storiti, da se spolne blagi namen ustanovnikov, in ker ustanova Glavarjeva objema — razun faranov v Komendi in nekdanjih podložnikov grajščine Lanžpreške — tudi druge uboge na Kranjskem sploh, se utegne sčasoma tukaj ustanoviti deželi tako krvavo potrebna boléhnica (Siechenhaus). V soglasji z gosp. beneficijatom bode tedaj deželni odbor te prenaredbe nasvetoval prihodnjemu deželnemu zboru. Ker je dozdanji zdravnik zapustil tukajšnjo službo, se je sklenilo, da se brž razpiše služba zdravnikova, poboljšana na 400 gld. letnega plačila in stanovanje še povrh. — Mestni magistrat je poslal deželnemu odboru predlog, ki ga je po ministerskem ukazu naredilo vodstvo tukajšnje c. k. više realke, da bi se vpeljal nauk v kaluparstvu (Modellirunterricht); stroški za to so cenjeni na 1734 gold., ki bi deloma zadeli mesto, deloma deželo. Deželni odbor je sklenil, naj vodstvo realkino najpred predloží deželnemu odboru novi načrt realkinih naukov, da vidi, ali stojí kaluparstvo v vrsti predpisanih naukov, kar dozdaj ni bilo; potem še le se more spustiti v prevdarek omenjenega predloga, ki bi deželi in mestu zdaj, ko je naprava druzega poslopja pred durmi, naložilo veliko breme od blizo 2000 gold. — Sicer je odbor rešil še več druzih, za javnost manj važnih rečí.

— († Matija Debeljak.) V 44. listu so „Novice“ svojim bralcem povedale, da je 18. oktobra t. l. v Trstu umrl véliki rodoljub gospod profesor Matija Debeljak, kterega nahajamo med prvimi udi slovenske Matice in to z zdatnim doneskom 240 goldinarjev, in da je v svoji oporoki še prav bogato darilo namenil Matici slovenski. Danes pa moramo to stvar bolj na tanko naznaniti. Izvedeli smo namreč iz zanesljivega vira, da je blagi rodoljub slovenski in sploh slovanski zapustil premoženje, ki se ceni blizo 70.000 gld. — To je — izvzemši mala darila — v lastnoročni oporoki razdelil na pet petink ter eno petinko volil Matici naši, eno Mohorjevi družbi, eno dalmatinski Matici, dve pa jugoslovanskemu vseučilišču v Zagrebu. Bog mu daj dobro! S tem voščilom pa, ktero gotovo izrekamo iz srca ne le vsega slovenskega národa, ampak tudi iz srca naših bratov sosedov Dalmatincev in Hrvatov, ne mislimo, da že spolnimo svojo dolžnost do blagega rodoljuba, ampak hvaležnost do njega od nas zahteva še troje. Prvo je, da mu spominik postavimo v svojem slovstvu, in to s tem, da svetu priobčimo njegov življenjepis. Iz tega namena vse, kterim je kaj znano o njem, prav lepo prosimo, naj kmalu pero vzamejo v roko ter zapišejo vsako njim znano črtico, ktero naj pošljejo Matici slovenski; ta bode skrbela za to, da se vse zlije v njegov življenjepis, kteri se ima natisniti v njenem „letopisu“ za 1868. leto. — Druga naša dolžnost do ranjcega je ta, da ga posnemamo v darežljivosti do národnih závodov; tretja pa ta, da „sučemo uma svetle meče“, da vsi učenjaki slovenski in slovanski pričnó marljivo pisati in množiti národno slovstvo,

tolikanj zasramovano od protivnikov naših. — V prihodnjem listu hočemo slovenskim pisateljem naznaniti nasvet, kterega bo podpisani odsek predlagal odboru, da ga potrdi, spremení ali dopolni. V tem nasvetu, ki ne bode gledal le v 1868. leto, ampak segal tudi v prihodnost, bodo naštevane knjige, ktere Matica želí izdati. Skrbimo, da Slovencev ne bode zadevala tožba: polje (slovstveno) je prostorno, al delavcev je malo.

Matičin odsek za izdavanje knjig.

— „Laib. Zeit.“ je te dni razglasila prošnjo do zbornice gosposke na Dunaji, v kteri se 550 Ljubljančanov (naj več uradnikov, mnogo protestantov, nekoliko trgovcev, rokodelcev itd.) poganja za odpravo konkordata nasproti „der mehr abhängigen (?!) und von lichtscheuen (?!) Einflüssen beirrten Bevölkerung,“ ktera je prošnjo podpisala za vzdržanje konkordata. Kakor se po mestu pripoveduje, je ta peticija bila v veliki hitrici narejena (je res tudi polna navadnih fraz), ker grof Anton Auersperg je neki iz Dunaja poročil gosp. Dežmanu, naj nasproti uni 38terici za konkordat, se mu brž pošlje ena zoper konkordat. — Po naših mislih nimajo take peticije, naj so „pro“ ali „contra,“ nobene veljave, kjer se podpisi po ulicah lové in ljudje še ne vedó, kaj da podpišejo. Tako važna stvar, kakor je slovesna pogodba cesarjeva s papežem, ne dá se v kazinah, gostilnicah ali na ulicah razsoditi! Ni nas nikakor volja spuščati se v pretres te peticije, ktera se o ogromni pridrznosti svoji imenuje organ „vseh razsvitljenih krogov“ (kmalu nam res ne bo po ulicah gazne svečave več treba, razsvetljevali nam jih bojo sami „lichtvollci“!) al to moramo resno vprašati: ali konkordatoborcev ni nič sram, da vse zlo v Avstrii podtikujejo konkordatu? Ali se ne spominjajo ostre sodbe, ki je je Napoleon I. pred 50 leti izrekel o Avstrii, da je zmiraj za eno idejo in za eno armado zadej memo druzih držav? Je mar že takrat konkordat oviral njen „evangelischen Beruf“? Odgovorite!

— *(Dr. Klun in kočevarska zaupnica.)* Včerajšna „Laib. Zeitg.“ je prinesla novíco, da je neki g. Michitsch, meščan in trgovec v Litomericah, v imenu nekih na Pemskem vseljenih in na Kranjskem rojenih Kočevarjev po telegramu mu srečo voščil, da je v državnem zboru govoril in glasoval za to, da se ljudska šola iz rok vzame cerkvi. „Laibacherica“ se raduje nad to zaupnico, češ, da bode gotovo „vsem prijatlom napredka“ po godu. — Ker se nikomur ne more braniti, da hvali to, kar se mu dopada, ali da graja, kar mu ni všeč, tedaj tudi litomeriškim Kočevarjem moramo pustiti veselje, da, pozabivši grenkosti svojega kramarstva, stopijo na polje politično in se veselijo govora dr. Klunovega. Ako bi tedaj „Laib.“ ne bila prinesla ničesa druzega kot to kočevarsko zaupnico, ne bile bi „Novice“ črhnile nobene besede, ker tudi njim je geslo svobodna beseda. Al „Laib.“ dodaja tej zaupnici zahvalno pismo, ki ga je g. dr. Klun poslal Michitschu v Litomerice, in to je, o čemur ne moremo in ne smemo molčati, ker je preočitno adresirano tisti večini kranjske dežele, ktero zastopajo „Novice“ in ktera je dr. Kluna poslala v državni zbor dunajski. Da nas srce bolí, da moramo zoper to pismo na vso moč protestovati, lahko nam verjame dr. Klun sam, ker s tem „dementi“ dajemo sami sebi in vsej narodni stranki, ki je vkljub mnozim vgovorom trdno zaupanje stavila va-nj. V pismu do litomeriških Kočevarjev zagotovlja dr. Klun z odločno besedo, da bode vse sile napel, da se podere in s poti spravi moč, ki jo po konkordatu duhovščina ima do šole, in da je treba možato in združeno ravnati „razsvitljenim Kranjcem“, da nikdo ne zaide v misel to, da vsa kranjska dežela sanja le o konkordatu in Moskvi. Da mu to obveljá, dr. Klun željo izrekuje še po več tacih zaupnicah, češ, da mu bodo tolažilo v težavnem delu, kajti vsi drugi slovenski poslanci so ga v tem vprašanji zapustili, on sam se bojuje zoper konkordat. — To je jedro njegovega pisma.

Kar se tiče duhovščine naše, moramo gospodu dohtarju naravnost reči, da ne pozná niti naše dežele niti njenega razvitka v ljudskem šolstvu. Gledé na naše šolstvo je vse to, kar je o napakah ljudskega šolstva govoril, velika krivica, ki jo dela duhovščini naši! Naj bi bil „Novice“ prebiral iz začetka do danes, kterim je šolstvo zmiraj na srcu bilo, videl bi bil, da ravno duhovščina je največ pomagala, da so se šole snovale pri nas, in kjer zavoljo uboštva faranov ali zavoljo raztresenih krajev ni bilo mogoče pravih šol (to je šol s plačanimi učitelji) ustanoviti, so fajmoštri ali kaplani sami in brez plačila učili mladino ter tako „šole za silo“ (Nothschulen) vzdržavali. Ako pa je tudi na Kranjskem kakor drugod še premalo šol, ni duhovščina naša tega kriva, ampak ubogo ljudstvo, ki ni môglo, ali pa premalo izvedeno ljudstvo, ki ni spoznalo vrednosti šol. Po našem prepričanji je ljudska omika tako silo važna, da mislimo, da vladi sami, ki ima denarja za druge manj važne naprave, bi le na korist bilo, ako bi ona iz velikih davkov denarne pomoči delila tudi ljudskim šolam. — Tudi mi vemo in „Novice“ so to že pred 20 leti rekle, da osnova ljudskih šol je pomanjkljiva; ali je pa duhovščina po konkordatu tega kriva? Kdo neki je leta 1805 naredil „Polit. Schulverfassung für die deutsch-slavischen Volksschulen?“ Morda konkordat? — Ako so učitelji tako slabo plačani, da nekterim ni živeti ne umreti, je li duhovščina tega kriva? Vkljub vsem tem napakam pomagala je le duhovščina naša, da so šole napredovale, in le žalostno je to, da se niso že zdavno cenili njeni nasveti za zboljšanje šol tako, kakor so zaslužili, in da zlasti prvi pogoj za napredek ljudski omiki se je pretrdovratno preziral, in sicer ta pogoj, da nauk v ljudski šoli mora biti v maternem jeziku. Le naredite tako, da bode duhovščina slovó dala našim ljudskim šolam, pa so — pokopane šole! In na njih razvalinah pojte potem pesem: „Trennung der Schule von der Kirche.“

Kar se tiče dr. Klun-ove ihte zarad Moskve? vprašamo ga: je li to le burka ali je denunciacija? Misli morebiti, da zato, ker so lanskega leta se tudi iz Kranjskega poslala nektera narodna oblačila v etnografično moskovsko razstavo, sanjajo národni možje o Rusii? Ako so isti možje nabirali pridelke za razstavo v Pariz in London, kako to, da noben nemškutar ni kvasil o simpatijah do Napoleona, kterega stric je vendar Kranjsko že v svojih pesteh imel? Rusija je dozdaj še zmiraj prava prijatlica bila Avstriji (poglejte le v 1849. leto) in Slovani avstrijski se smejo tudi ruske razstave udeležiti brez strahú, da jim mora kak pošten človek očitati „Hintergedanken“. Slovani avstrijski so vsigdar zvesti Avstrijanci bili in na njih zvestobi so se razbili siloviti valovi prekucijski, ktere so v viharnih časih 1848. leta zaganjali avstrijski Nemci v Frankfurtu in avstrijski Lahi v republikanskih Benedkah in drugem Laškem, Košutovci pa na Magjarskem. Takrat — ob času nevarnosti — se je pokazalo, gospod doktor! kdo je pošten Avstrijan; saj morate to sami vedeti. Naš slavni pesnik sme po pravici peti: „Hrib se omaja in hrast, zvestoba Slovencu ne gane.“ Ako se je enkrat ali dvakrat v kaki krčmi ruska himna pela, so le ošabni in vse Slovane z nogami teptajoči nemškutarji povod temu dali, da je ruska pesem pobotnica sto in stokrat popevane „was ist des Deutschen Vaterland.“ Ako g.

dr. Klun morebiti prihorescira to, da se je nekoliko narodne obleke kranjske poslalo v razstavo moskovsko, za ktere je Slovencem priznanih bilo 5 bronastih svetinj, rečemo mu to, da ga nikdo nas ni denunciral zarad rubljev, ki jih je on prejel za duševno blago, ki ga je on pošiljal v moskovski časnik „Beseda.“

Kar pa se naposled tiče gospod doktorjevih besed, da se je ločil od svojih kolegov (slovenskih državnih poslancev) o važnem šolskem vprašanji, ne rečemo druzega, kakor le vprašamo ga: kako se s to ločitvijo vjemajo sledeče njegove besede od 7. svečana 1867.: „an mir findet unsere Partei jederzeit einen wohldisciplinirten Parteimann, der stets der Majorität gehorcht und sich immer ihrem Willen ohne Murren unterwirft?“

— *(Dramatiško društvo.)* Po sklepu odbora dobivajo vsi udje „Slovensko Talijo“ (glej „Novice“ št. 43.) brezplačno; nadjati se je tedaj, da prihití mnogo novih podpornikov. Akoravno je število udov še kaj pičlo, izdalo bode vendar društvo že prvo leto 4 vezke, namreč zraven že omenjenih treh še igro „dobro jutro“ in še kako malo zraven. Prvi svoj namen jelo je tedaj društvo izpolnjevati, in le na izdatni podpori rodoljubov je ležeče, da se tudi dalje krepko razvije, kajti brez materije tudi ni duha. — Rokopisov ima društvo v rokah 33, ktere priobčimo v prihodnjem listu, da se morejo oglasiti slovenske čitalnice za enega ali druzega. Gosp. dr. Janez Bleiweis izročil jih je 14, med temi so tudi „Razbojniki“ po Schillerji posl. Ivan Rak, „Oče in sin“ poleg Assangerja posl. M. Lipoljub, „Zlato ne blaži“, po Klicperi posl. Podgoriški, „Osveta“, posl. Fr. Remec (ravno ta igra pa je že natisnjena bila l. 1849). Zarad teh iger se naznanja, da je ima dramatiško društvo; naj tedaj lastniki blagovolé naznaniti, ali je prepusté društvu? Gosp. dr. Bleiweisu, ki je društvu izročil garniture „Županove Micke“ in „Boba iz Kranja“ se tukaj izreka srčna zahvala v imenu odborovem, kakor tudi gosp. Miroslavu Vilharju, ki je podaril garnituro „Tomaža Mora“ in 10 iztisov „Viljelm Tela“, konečno slavni Matici češki, ki je poslala popolno prestavo česko vseh Sheakspearovih del in nekaj grških klasičnih iger v češki prestavi. — Ta mesec še bode večerna zabava izključno samo za ude dramatiškega društva, in se bode brala igra „Tomaž Mor.“ Da še mnogo udov pristopi društvu!

— Obleka, ki se bode o božiču darovala ubogim šolarčkom in šolarcam, se je pridno začela izdelovati, in spet je gosp. Maršalek tako dober, da kroji sukno za fantovsko obleko, ki jo potem šivajo gospé in gospodičine. Milostljivi gospod knezoškof so darovali v blagi namen 50 gold., gosp. Valentin Pleiweis 5 gold., gosp. dr. Pongrac 5 gold. Gotovo pride še podpore od druzih dobrotnikov in dobrotnic.

---

## Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Presvitli cesar je 8. dne t. m. prišel iz Pariza na Dunaj nazaj, kjer so ga z veliko slavo sprejeli. Na ogovor županov se je zahvalil za srčni sprejem in zagotovil, da bode na poti, ktero je nastopil, srčno naprej šel, in da o tem se zanaša na podporo vseh domoljubnih Avstrijanov. — Zbornica gospôska državnega zbora je volila odbor, ki se ima posvetovati o zakonski in šolski postavi, predno pridete v razpravo občnega zbora. „Volksfr.“ meni, da v tem odboru bodo kardinalu Rauscherju, škofu Litvinoviču, knezu Sanguszku in grofu Blome-u gotovo nasproti stali grofa Auersperg, grof Hartig, vitez Schmerling, vitez Hasner, vitez Miklošič in grof Vrbna; zarad druzih (grofa Morzina, grofa Merana, barona Lichtenfelsa, grofa Mensdorfa) se še ne vé, kam se bojo vstopili. — V zbornici poslancev se je posvetovala unidan postava, po kteri naj taki, kteri si svoja zemljišča zložé (arondirajo), bodo navadnih prepisnih davščin in štempeljna prosti. Al, ker se je mnogo ugovarjalo tej osnovi, je šla še enkrat v prevdarek odboru nazaj. Včeraj je imela zopet stvar priti v zbornico, o kteri dunajski časniki pisarijo že cel mesec dni, namreč ta: kako naj se volijo iz državnega zbora poslanci, ki se bodo z ogerskimi poslanci zbirali v skupščino, ktera bode obravnavala skupne zadeve obeh polovic (ogerske in naše druge, za ktero še nimamo pravega imena). Vladni predlog je zato, da zastopniki vsake dežele volijo nji odločeno število poslancev izmed sebe v to skupščino, nemški liberalci pa zahtevajo volitev iz vse zbornice skupaj. Ker so Poljaki žugali zapustiti državni zbor, ako se to poslednje zgodí, bojo menda liberalci naredili „aus der Noth eine Tugend.“ — Govorí se, da se državni zbor razpustí 20. decembra, in da se po novem letu začnó deželni zbori. — Deželni zbor hrvaški je preložen na 2. januarja prihodnjega leta. Bog daj, da se volitve deželnih poslancev srečno izvršijo in ne bode izdajnikov domovine vmes! — „Sidro“ razglaša, da po preteku celih 3 let se je dovolila eskomptna banka za Hrvaško in Slavonijo v Zagrebu. — „Novi Pozor“ piše, da preuzvišeni biškup Strossmajer je — brez vštetih druzih velicih darov — samo za cerkvene, znanstvene in milodarne naprave od leta 1850., kar je vladika v Djakovu, daroval 654.050 gold. in to brez odškodovanja svoje grajščine. Blagoslov Božji je razlit čez mecena jugoslavenskega. — Občespoštovani župan v Pragi g. dr. Belsky se je odpovedal županstvu zato, ker ga je žalilo, da mu je deželna vlada očitala nepostavno postopanje v tem, da je dopustil glasovanje mestnih grenadirjev o tem, da ima komandni jezik biti češki. Odpoved župana, ki je v lanskem viharnem času za red in varstvo glavnega českega mesta več storil kakor vsi vladini uradniki skupaj, je izbudilo po vsej deželi in tudi zunaj dežele veliko senzacijo. Ako vlada misli, da ne potrebuje móž, ki vživajo zaupanje po vsej deželi, grozno se moti! — Na Ogerskem se po Košutovcih čedalje bolj kaže, da bode dvalizem rodil sad, pri kterem bode mrzli pot stopal po Deakovcih. — Garibaldovce je papeževa armada združena z francozko popolnoma potolkla v krvavi bitki pri Mentani. Garibaldi-a je laška vlada zaprla v terdnjavo Barignano; francozka vlada poseda papeževa mesta — Lahi pa, ki po vsej sili hočejo Rim, škripljejo sè zobmí in črtijo kralja in Napoleona. V Milani in Pavii je bila 6. dné t. m. velika prekucija; kričali so „proč s kraljem! živila republika!“ dokler niso vojaki zatrli punta. Vojaška sila je sicer storila svojo dolžnost; al kaj pa zdaj? Vse strune so si silno napete. — Turk se hudo pripravlja na vojsko; naročil si je 60.000 novih pušek, in ker je zavrgel zahteve srbske, potiskuje svojo armado proti meji srbski. Srbski junaški narod pa, ki je eno srce z knezom svojim, že tudi komaj čaka ure, da bode popihnil luč turškemu polomesecu. Spomlad prihodnja bode res osodepolna.

---

**Kursi na Dunaji 12. novembra.**

| | |
|---|---|
| 5% metaliki 57 fl. 20 kr. | Ažijo srebra 121 fl. 50 kr. |
| Narodno posojilo 66 fl. 60 kr. | Cekini 5 fl. 88 kr. |

Odgovorni vrednik: **Janez Murnik.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.